

УДК 272-732.2-72 Бенедикт XVI, папа

272-732.2:929 Бенедикт XVI, папа

DOI: 10.46793/sabornost24.059S

Оригинални научни рад

Небојша Стевановић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд
Институт за Систематско богословље
(докторанд)

**Први и последњи дани понтификата папе Бенедикта XVI:
упоредна богословска анализа**

Abstract: Суштинска идеја рада огледа се у упоредној богословско-историјској анализи првих и последњих дана понтификалне службе папе Бенедикта XVI. У том контексту рад је подељен у неколико тематских целина: након уводних напомена, смер рада започиње излагањем основних биографских података Рацингера као сведока великих историјских и богословских промена, са фокусом на почетке богословске делатности на Другом Ватикануму, а најдиректније у данима конклаве и избора за папу. На тим основама, даљи ток истраживања је методолошки одређен самим обраћањима, беседама и интервјуима Бенедикта XVI, као најаутентичнијем приступу упоредне богословско-историјске анализе његове понтификалне службе, која се пројављује у два реалности: епископ Рима и петровска служба папе. Ове две богословске синтагме разматрају се у раду са базичним питањем: какво је њихово место у разумевању богословске мисли Бенедикта XVI у његовим првим и последњим данима понтификата. Након изношења неколико поставки наведених синтагми и покушаја одговора на суштинско питање овог дела истраживања, аналитички део је крунисан питањем разлога и мотива силаска Бенедикта XVI са петровске катедре Рима.

Key words: папа Бенедикт XVI, епископ Рима, петровска служба, папа *емеријус*, упоредна еклисиологија, упоредно богословље.

Увод

Папа Бенедикт XVI представља незаобилазну и најважнију личност богословља и историје Римокатоличке Цркве XX и XXI века. Универзитетски професор, учесник Другог ватиканског концила, дугогодишњи члан и прелат многих институционалних облика службе унутар Римокатоличке Цркве, кардинал и папа, Јозеф Рацингер оставио је незаборавни траг унутар римокатоличког богословља. Уколико се у оквиру

* n.stevanovic.223003@bfspc.bg.ac.rs

Google Scholar-a, једне од највећих база академских публикација, унесу речи 'Joseph Ratzinger' за четири секунде изаћи ће преко 24600 резултата, док реч 'Benedict XVI' чак и више од тога.¹ О утицају богословске мисли папе Бенедикта XVI и *ван* римокатоличког богословског миље указује и енормни доприноси на богословски, академски и наставни курс многих *й*православних и *й*рошестјанских универзитета, који се суштински ослањају на његов дискурс.²

Поред очигледног богословског утицаја и доприноса папе Бенедикта XVI, суштински допринос се огледа у његовој служби као папе. Имајући наведено у питање, суштинска идеја рада огледа се у питању: на који начин се огледа утицај папе Бенедикта XVI на природу службе римског папе? Управо на овим основама заснива се базична поставка рада, која истовремено конституише и сâм садржај истраживања.

У одговору на ово питање рад је подељен у неколико тематских целина: први део рада пружа основне биографске податке Јозефа Рацингера, са фокусом на главне моменте његовог живота, као што су учешће на Другом ватиканском концилу и дан конклаве, односно, догађај избора за папу; на основу биографских података, даљи правац рада усмерен је на прве дане његове понтификалне службе, са фокусом на две еклисијалне реалности на којима инсистира новоизабрани папа: епископ Рима и петровска служба папе; изложивши два суштинска аспекта понтификалне службе на које је на самом почетку инсистирао папа Бенедикт XVI, последњи део рада посматра последње дане његовог понтификата, концентришући се на неке аспекте и појединости које прате ове дане. Сви делови рада биће засновани на *дирекћним* речима, обраћањима, интервјуима и ставовима папе Бенедикта XVI, посматрајући их под визуром упоредне богословске анализе.

1. Кардинал Јозеф Рацингер: основни биографски подаци

Јозеф Рацингер рођен је на Велику Суботу,³ 16. априла 1927. године у Marktl am Inn (Немачка).⁴ Његов отац, полицијски службеник у руралним немачким срединама долази из традиционалне породице фармера из Доње Баварске. Своје ране године, Јозеф је провео у Траунштајну, малом

¹ Ради упоређивања, речи 'Walter Kasper' показују 6930 резултата, Hans Kung — 6270, 'Hans Urs von Balthasar' — 16900, 'Henri de Lubac' — 13200. Једини *римокайџолички* теолог који достиже резултате Бенедикта XVI јесте Карл Ранер — 41500. Rowland, 2023, стр. 1.

² Galeazzi, 2023, стр. 18.

³ Ову чињеницу је касније као папа често наглашавао: „The fact that my day of birth was the last day of Holy Week and the eve of Easter day has always been noted in our family history”. Ratzinger, 1988, стр. 7–8.

⁴ Основни библиографски подаци папе Бенедикта XVI доступни су на званичном сајту Римокатоличке Цркве: Biography of His Holiness, Pope Benedict XVI, 2005.

граду ка аустријској граници, али је услед службених обавеза свог оца детињство провео путујући. За време Другог светског рата служио је у противавионској војној служби, док ће у послератним годинама започети своје студије. Тачније, у периоду 1946–1951. студирао је философију и теологију на Универзитету у Минхену и Високој школи у Freising-у. Заједно са својим братом, Георгом, рукоположен је у чин презвитера 29. јуна 1951. године у катедрали у поменутом граду. Већ убрзо, 1953. године, о. Рацингер је одбранио докторат, под менторством познатог римокатоличког теолога Романо Гвардинија (1885–1968),⁵ тезом насловљеном 'Народ и Дом Божји у доктрини Цркве код Светог Августина',⁶ која је поздрављен узвицом *Summa cum laude*.⁷

Након четири године постаје универзитетски професор, где предаје фундаменталну теологију, најпре у Фрајзингу, затим у Бону (1959–1966), Минстеру (1963–1966) и Тибингену (1966–1969), док истовремено у овим годинама, конкретно 1964, постаје један од оснивача прогресивног теолошког часописа *Concilium*.⁸ Почевши од 1969. постаје професор догматске теологије и историје догмата на Универзитету у Регензбургу, где постаје и декан и проректор, све до 1977. године. Ипак, кључни моменат у његовом богословском деловању представља Други ватикански концил.⁹

1.1. Рацингер као *peritus* на Другом ватиканском концилу

Период 1962–1965. представља, како касније евоцира Ив Конгар, догађај када је Римокатоличка Црква продисала пуним плућима.¹⁰ У овом периоду, Рацингер, на крају прве сесије сабора, постаје главни саветник (*peritus*) архиепископу Колоње, кардиналу Јозефу Фрингеу.¹¹ На концил као *peritus* одлази, поред поменутог кардинала, и са о. Лутеом.¹² Из касније, данашње перспективе, револуционарни богословски, али и методолошки приступ Рацингера на Другом *Vaticanum*-у успешно је сажет у речима: „Тих година био је представник млађе генерације научника који су били фрустрирани оним што су називали Римском теолошком школом, формом Неосхоластике, која није остављала много простора у употребу

⁵ Rowland, 2023, стр. 5.

⁶ Уп. његову анализу докторског рада: Ratzinger, 1963, стр. 11–24, 17–33.

⁷ Ratzinger, 1988, стр. 101.

⁸ Исто, стр. 8.

⁹ О делатности младог теолога Рацингера са фокусом на рад у оквиру *Vaticanum secundum*-а. Уп. Kerr, 1990, стр. 262–270. Као и: Николић, 2011, стр. 185–191.

¹⁰ Ово су речи Ив Конгара наведене према: Kerr, 2007, стр. 207.

¹¹ О односу Рацингера и Другог ватиканског концила у општим и кратким цртама уп. Tesore, 2013, стр. 45–51.

¹² Ratzinger, 1988, стр. 120.

компетентнијих оквира изграђених на другим категоријама, осим схоластичких”.¹³ Као *peritus* на концилу, Рацингер је поздравио са ентузијазмом литургијску реформу унутар римокатоличке литургије.¹⁴

Прецизније, нарочито је инсистирао, касније у својим сећањима, на важност литургијске конституције *Sacrosanctum Concilium*, говорећи о њој као о „чудесној полазној тачки за саборност читаве Цркве”.¹⁵ Индикативна је чињеница, како примећују неки аутори и аналитичари богословске активности овог теолога, да Рацингер као *peritus* није дискутовао експлицитно о литургијским темама нити кроз активно учествовање на *Vaticanum secundum*-у, нити касније, али је већ у овом периоду изградио богословску поставку да понтифик Рима свој ауторитет заснива и регулише Литургијом.¹⁶

Управо последња ставка, литургијско одређење епископске службе, у животу Рацингера потврђена је његовим избором за архиепископа Минхена и Фрејзинга, 24. марта 1977. године. Како је и сâм касније говорио, мото његове епископске службе постаје 3Јн 1, 8: „Ми смо, дакле, дужни примати такве, да буде сарадници Истине”.¹⁷ Након активног епископствовања на овим просторима, одлуком и благословом папе Јована Павла II, 25. новембра 1981., постављен је за префекта Конгрегације за доктрину вере, председника Библијске комисије и председника Међународне теолошке комисије. Током ових година, упоредо са изузетним достигнућима у улози председника Комисије за израду катихизиса Римокатоличке Цркве (1986–1992), об. новембра 1988. постављен је за продекана Колегијума кардинала, а 2002. за њиховог декана.

Поред наведених служби у Цркви, немачки теолог и кардинал је до избора за понтифика Римокатоличке Цркве био носилац још неколико служби: члан Сабрања секретаријата, члан Конгрегације за Оријенталне Цркве,¹⁸ члан Конгрегације за Божанствену Евхаристију и Свете Тајне, члан Епископског синода,¹⁹ Конгрегације за евангелизацију народа, Конгрегације за Римокатоличко образовање, члан Понтификалног сабора за унапређење

¹³ Sullivan, 2023, стр. 2.

¹⁴ О првим утисцима Рацингера у односу на овај концил уп. Nichols, 2007, стр. 53. Као и: Ratzinger, 1963, стр. 11–24.

¹⁵ Ratzinger, 1988, стр. 57, 230.

¹⁶ Vonagura, 2009, стр. 228–246.

¹⁷ Синтагма *cooperatores veritatis* (сарадници истине) представља главни епископски мото који се назире и на самом почетку понтификата папе Бенедикта XVI. Уп. Ratzinger, 2022, стр. 19.

¹⁸ Постоји почетком XXI века активна екуменска делатност између Римокатоличке Цркве и Оријенталних православних Цркава.

¹⁹ Матић, 2018, стр. 23–45.

хришћанског јединства и члан Понтификалне комисије за Латинску Америку, као и Понтификалне комисије *Ecclesia Dei*.

1.2. Дани конклаве

Смрћу „незаборавног папе”,²⁰ папе Јована Павла II, живот кардинала Рацингера се коренито мења. Њихова братска, а најпре литургијска повезаност кулминира у заупокојеној миси коју је служио кардинал Рацингер 8. априла 2005.²¹ Наиме, након заупокојене мисе на Петровом тргу, коју је служио Рацингер, уследио је избор новог предстојатеља Римске Цркве. Битно је напоменути да је 2005. година епохална и са других аспеката. Наиме, ова година је означавала крај дугог понтификата Јована Павла II (1978–2005), мало раније, смрт Луиђија Ђованија Гујсанија²² (22. фебруара 2005), оснивача римокатоличког покрета *Communione e Liberazione*; четрдесетогодишњица завршетка Другог ватиканског концила.²³ Стога, након заседања, за новог предстојатеља изабран је, са 78 година, кардинал Јозеф Рацингер који је узео име Бенедикт XVI²⁴ и то из два разлога: због Бенедикта XV (1914–1922) који је водио Цркву кроз тмурно време Првог светског рата; због патријарха западног монаштва, Светог Бенедикта Нурсијског.²⁵ Другим речима, Рацингер је изабран након дводневне конклаве и четири круга гласања, те као такав избор није био изненађујући. Стога, уколико се јави мисао зашто је у априлу 2005. године конклава тако брзо изабрала кардинала Рацингера, сматрају неки аутори, комбинација богословског

²⁰ „l' indimenticabile Papa Giovanni Paolo II”. Уп. Discorso di sua Santità Benedetto XVI ai Rappresentanti dei mezzi di comunicazione sociale, 2005. /Сви преводи Рацингерових речи са италијанског на српски језик представљају дело аутора, осим ако није другачије назначено/.

²¹ Речима Рацингера у истој беседи: „Жалосни догађај његове смрти, након периода великих искушења и страдања, показао се да има пасхалне црте у којима је изразио наду у свом завету. Светлост и снага васкрслог Христа засијала је Цркве из те 'последње мисе' коју је служио у својој агонији, а која је кулминирала у 'Амин' живота који је у целости понуђен кроз безгрешно срце Маријино, за спасење света”. („Il doloroso evento della sua morte, dopo un periodo di grandi prove e sofferenze, si è rivelato in realtà con caratteristiche pasquali, come egli aveva auspicato nel suo Testamento La luce e la forza di Cristo risorto sono state irradiate nella Chiesa da quella sorta di 'ultima Messa' che egli ha celebrato nella sua agonia, culminata nell' 'Amen' di una vita interamente offerta, per mezzo del Cuore Immacolato di Maria, per la salvezza del mondo”).

²² О њему уп. детаљну студију: Rondoni, 2000. Као и студију: Buzzi, 2018. Са фокусом на биографске податке: Savorana, 2018.

²³ Уп. Rowland, 2023, стр. 6.

²⁴ Већ у првим данима свог понтификата, у оквиру Генералне аудијенције од 27. априла 2005., Рацингер је своје обраћање започео речима: „Желео бих да почнем размишљањем о имену које сам изабрао када сам постао епископ Рима и пастир универзалне Цркве” („vorrei anzitutto soffermarmi sul nome che ho scelto divenendo Vescovo di Roma e Pastore universale della Chiesa”). *Udienza generale*, 2005.

²⁵ О њему уп. Поповић, 2016, стр. 68–71. Slišković, 2010, стр. 161–174.

квалитета, аналитичке моћи и духовне топлине сигурно морају бити високо на листи онога што је Рацингера издвајало од Колегијума кардинала.²⁶

Наиме, у уторак, 19. априла, у 17:50 по локалном времену из димњака Сикстинске капеле је на неколико минута излазио облачић сивкастог дима који је верне на Петровом тргу оставио у недоумици: црн или бео. У 18:43 кардинал-протођакон Jorge Arturo Medina Estévez је саопштио да је декан Колегијума кардинала изабран за понтифика Рима:

Annuntio vobis gaudium magnum; habemus Papam: Eminentissimum ac Reverendissimum Dominum, Dominum Josephum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem Ratzinger qui sibi nomen imposuit Benedictum XVI.²⁷

Како се наводи, 265. понтифик Римокатоличке Цркве, Рацингер се појавио у *предањским* и фино извезеним одеждама. Директно: „Понтифик се појавио готово емотивно постиђен, уздржан у изражавању своје радости”.²⁸ У истоветној атмосфери поновиће своје уздржање већ у првим обраћањима, које ће, пак, ретроактивно упућивати и на необичан крај његовог понтификата: „И сада, у овом тренутку, слаб слуга Божји какав јесам, морам да преузем овај огроман задатак који заиста превазилази све људске могућности”.²⁹ Другим речима, од тог момента, 19. априла 2005. године, живот, сада, папе Бенедикта XVI се коренито мења.³⁰ Након силаска са Петрове катедре 28. фебруара 2013. године и боравка унутар зидина Ватикана, о чему ће бити речи, 31. децембра 2022. године папа Бенедикт XVI је умро у 95. година живота.

Избор папе Бенедикта XVI означио је избор човека који добро разуме *време* у коме Црква делује из различитих перспектива, али истовремено већ тридесет година уназад представља личност која истиче суштинске и интегративне елементе Цркве, речи о Цркви. Другим речима, универзитетски професор, кардинал и папа, као врсни теолог свог доба, зна како да се суочи са проблемима Цркве конкретног простора и времена, непрестано се позивајући на предање.³¹ Речима васељенског патријарха Вартоломеја I, већ у првим данима избора (25. март 2005.): „Избор папе Бенедикта XVI означио је избор човека који [...] истиче суштинске елементе вере која са једне стране може адекватно одговорити на изазове друштва и истовремено брани веру пред лажним догматима који подривају њен

²⁶ Nichols, 2007, стр. 206.

²⁷ „Објављујем Вам велику радост; имамо Папу: Најузвишенијег и најпреданијег Господина, Господина Јозефа Свете Римске Цркве кардинала Рацингера који себи узме име Бенедикт XVI”.

²⁸ Galeazzi, 2023, стр. 17.

²⁹ „Ed ora, in questo momento, io debole servitore di Dio devo assumere questo compito inaudito, che realmente supera ogni capacità umana”. Santa Massa, Improvazione del Pallio e Consegnа dell’ anello del pescatore per l’inizio del minister Petrino del Vescovo di Roma, 2005.

³⁰ Ratzinger, 2022, стр. 6.

³¹ Исто, стр. 6.

интегритет”.³² Другим речима, папа Бенедикт XVI представља културног, интелигентног човека, доследног својим изборима и нимало наивног у својој прецизној анализи човека, света, а најпре своје службе, схваћене као *йејировске службе*, најдиректније изражене у служби *ейискоја Рима*.

2. Први дани: петровска и епископа служба папе Бенедикта XVI

Како је било речено, универзитетски професор, кардинал и коначно папа Рацингер представља личност која зна да се са савременим проблемима суочи, позивајући се увек на предање Цркве. Зато у својим првим омилијама, током читаве 2005. године, Рацингер се показује као *универзални йасџир*, који уме да спроведе у дело вишедеценијско богословско проучавање, промишљање и размишљање, односно, показује се као онај који уме да на адекватним *бојословским* основама разговара са светом.³³

У свом првом обраћању (*Urbi et Orbi*),³⁴ у уторак 19. априла 2005. године, папа Бенедикт XVI је себе описао као „скромног и понизног делатника у винограду Господњем”.³⁵ Са друге стране, неколико дана након првог обраћања, у беседи упућеној Колегијуму кардинала (петак, 22. април 2005.),³⁶ папа Бенедикт XVI ће након речи благодарности на избору, указати да му је поверен „задатак управљања и руковођења Црквом како би она била тајна јединства свету за цео људски род. Сигурни смо, то је вечни Пастир који води своје стадо снагом свог Духа и поставља пастире које је Он изабрао у свако доба”.³⁷ Управо у овим речима открива се двострука перспектива разумевања папске службе у богословској мисли Бенедикта XVI: папа је, најпре, *ейиској Рима* и његова служба је утемељена на *йејировској служби*. Директно: „Преподобна браћо, дугујем вам најличнијој захвалности за поверење које сте ми указали бирајући ме за Епископа Рима и Пастира универзалне Цркве”.³⁸ Наведена двострука перспектива

³² Tessore, 2013, стр. 5.

³³ Ratzinger, 2022, стр. 7.

³⁴ *Urbi et Orbi* — Primo saluto di sua santità Benedetto XVI, 2005.

³⁵ Исто: „un semplice e umile lavoratore nella vigna del Signore”. Занимљива је чињеница да је папа Бенедикт XVI у првом обраћању одмах поменуо свог претходника: „Cari fratelli e sorelle, dopo il grande Papa Giovanni Paolo II, i signori hanno eletto me”.

³⁶ Discorso di sua Santità Benedetto XVI Agli Eminentissimi signori Cardinali Presenti in Roma, 2005.

³⁷ Исто: „Il compito di reggere e guidare la Chiesa, perché sia nel mondo sacramento di unità per l'intero genere umano. Ne siamo certi, e l'eterno Pastore a condurre con la forza del suo Spirito il suo gregge, ad esso assicurando, in ogni tempo, Pastori di lui scelti”. Колико је ова еклисиолошка поставка битна немачком теологу сведоче речи: „Молим вас, не дозволите ми да ми недостаје ваша подршка” („Vi prego, non fatemi mai mancare questo vostro sostegno”).

³⁸ Исто: „Venerati Fratelli, a voi il mio piu personale ringraziamento per la fiducia che avete riposto in me eleggendomi Vescovo di Roma e Pastore della Chiesa universale”.

усмерава истраживање на кључно питање: да ли се и на који начин оваква поставка види у директним обраћањима папе Бенедикта XVI у првим данима свог понтификата?

2.1. Петровска служба

Утемељење своје службе на личности апостола Петра, тачније на петровској служби, папа Бенедикт XVI је већ у првим обраћањима директно наглашавао. Наиме, приликом беседе на устоличењу, у оквиру Литургије коју је као новопостављени папа служио, Бенедикт XVI је изнео мото или програм своје службе: „Мој прави програм управљања није да вршим своју вољу, да следим своје идеје, већ да слушам, заједно са целом Црквом, реч и вољу Господњу, да буде вођен Њиме, тако ће Он сâм водити Цркву у овом часу наше историје”.³⁹ На овом месту, како би прецизирао ову поставку, Бенедикт XVI говори о *два литургијска симбола* који су недвосмислено повезани са петровском службом. Најпре, први симбол је *џалијум* „уткан у чисту вуну, који ће бити постављен на моја рамена. Овај древни знак који су римски епископи носили од четвртог века може се сматрати сликом Христовог јарма, који епископ овог града, слуга слугу Божјих, узима на своја плећа”.⁴⁰

Са друге стране, у оквиру исте беседе, папа Бенедикт XVI указује на други симбол који упућује најдиректније на петровску службу папе. Прецизније: „Други симбол који се у данашњој Литургији користи да би се изразило устоличење петровске службе је рибарски прстен”.⁴¹ Ипак, овом логиком, петровска служба није уско везана само за личност апостола Петра. Зато је већ сутрадан, 25. априла 2005., приликом посете римске базилике Светог апостола Павла ван зидина, папа Бенедикт XVI започео речима: „Благодарим Богу који ми је, на почетку моје службе као Петровог наследника, дао да застанем у молитви код гроба апостола Павла. То је дубоко жељено ходочашће, чин вере који чиним не само у своје име, већ и у име љубљене епископије Рима, чији ме је Господ поставио за епископа и пастира васељенске Цркве, поверене мом пастирском старању”.⁴² Ипак,

³⁹ „Il mio vero programma di governo è quello di non fare la mia volontà, di non perseguire mie idee, ma di mettermi in ascolto, con tutta quanta la Chiesa, della parola e della volontà del Signore e lasciarmi guidare da Lui, cosicché sia Egli stesso a guidare la Chiesa in questa ora della nostra storia”. Santa Messa, Imposizione del Pallio e Consegna, 2005.

⁴⁰ Исто: „Il primo segno è il Pallio, tessuto in pura lana, che mi viene posto sulle spalle. Questo antichissimo segno, che i Vescovi di Roma portano fin dal IV secolo, può essere considerato come un’immagine del giogo di Cristo, che il Vescovo di questa città, il Servo dei Servi di Dio, prende sulle sue spalle”.

⁴¹ Исто: „Il secondo segno, con cui viene rappresentato nella liturgia odierna l’insediamento nel Ministero Petriano, è la consegna dell’anello del pescatore”.

⁴² „Rendo grazie a Dio che, all’inizio del mio ministero di Successore di Pietro, mi concede di sostare in preghiera presso il sepolcro dell’apostolo Paolo. E’ questo per me un pellegrinaggio

и у представљању ових симбола, Рацингер не губи базичну *еклисиолошку ѿерсїекїївѿ* Цркве као тајне јединства,⁴³ јер говори: „и слика пастира и рибара упућују на изричити позив на јединство”.⁴⁴

Позив на јединство, логиком овог папе, не односи се само на римокатоличку еклисиологију, већ је дубоко екуменска. Наиме, у свом обраћању представницима православних и оријенталних Цркава, присутних у данима упокојења папе Јована Павла II, конклаве, као и самог избора новог папе,⁴⁵ последњи је указао на екуменски значај јединства: „Много прогресивних ствари је направљено током година његовог понтификовања, а ваше учешће у жалости Римокатоличке Цркве приликом његовог одласка показало је колико је истинита и велика заједничка жеља за јединством [...] Поздрављајући вас, желим да захвалим Господу који нас је благословио својом милошћу и улио нам искрену спремност да његову молитву учинимо својом: *ut unum sint*. Тиме нас је учинио све више свеснијим важности напредовања ка пуном заједништву”.⁴⁶

Нешто, пак, раније, 20. априла, Рацингер повезује петровску службу са еклисијалним служењем, односно, са служењем васељенској Цркви. Из тог разлога, његовим речима, након преузимања „ове посебне службе, петровске службе у служењу васељенској Цркви”,⁴⁷ папа Бенедикт XVI наглашава

tanto desiderato, un gesto di fede, che compio a nome mio, ma anche a nome della diletta Diocesi di Roma, della quale il Signore mi ha costituito Vescovo e Pastore, e della Chiesa universale affidata alle mie premure pastorali”. Visita del Santo Padre alla Basilica di San Paolo fuori le Mura, Omelia di Sua Santità Benedetto XVI, 2005.

⁴³ Пре самог избора за папу, Рацингер инсистира на томе да је заједница са Богом, најдиректније пројављена у еклисиологији, начин да се ефективно допринесе трансформацији света, што је једини начин који прави директан отклон од „идеолошког пијанства” (*ubricatore ideologiche*). Уп. Ratzinger, 2022, стр. 12.

⁴⁴ Santa Messa, Imposizione del Pallio e Consegna, 2005: [...] sia nell’immagine del pastore che in quella del pescatore emerge in modo molto esplicito la chiamata all’unità.

⁴⁵ Уп. „Поштовани делегати Православних Цркава, Оријенталних Православних Цркава и црквених заједница Запада, са радошћу вас поздрављам неколико дана након свог избора. Посебно сам ценио ваше присуство јуче на Тргу Светог Петра, након што смо заједно преживели тужне тренутке опроштаја од нашег покојног папе Јована Павла II” („Con gioia accolgo voi, cari Delegati delle Chiese ortodosse, delle Chiese ortodosse orientali e delle Comunità ecclesiali d’Occidente, a pochi giorni dalla mia elezione. Particolarmente gradita è stata la vostra presenza ieri in Piazza San Pietro, dopo aver vissuto insieme i mesti momenti del congedo dal compianto Papa Giovanni Paolo II”). Incontro del santo padre Benedetto XVI con i rappresentanti delle chiese e comunità cristiane e di altre religioni non cristiane, 2005.

⁴⁶ Исто: „Molto cammino è stato fatto durante gli anni del suo Pontificato e la vostra partecipazione al lutto della Chiesa cattolica per la sua scomparsa ha mostrato quanto vera e grande sia la comune passione per unità [...] Nel salutarvi vorrei rendere grazie al Signore che ci ha benedetto con la sua misericordia ed ha infuso in noi una sincera disposizione a fare nostra la sua preghiera: *ut unum sint*. Egli ci ha reso così sempre più consapevoli dell’importanza di camminare verso la piena comunione”.

⁴⁷ „Mi accingo a intraprendere questo peculiare ministero, il ministero ‘petrino’ al servizio della Chiesa universale”. Missa pro Ecclesia, Primo messaggio di sua santità Benedetto XVI al Ter-

утемељеност овакве службе, а то је *Евхаристија*. Другачије, повезујући петровску службу са конкретном епископијом, о чему ће бити речи, Рацингер истовремено инсистира на евхаристијском карактеру овакве службе: „Евхаристија, срце хришћанског живота и извор јеванђелске мисије Цркве, не може, а да не буде постојано средиште и извор поверене ми петровске службе”.⁴⁸ Управо последња констатација, евхаристијско утемељење петровске службе, усмерава истраживање ка *епископској* природи папске службе, односно, ка суштинској синтагми папске службе у мисли Бенедикта XVI: епископ Рима.

2.2. *Папа као епископ Рима par excellence*

У оквиру евхаристијског устоличења и постављења за папу (7. мај 2005.), Бенедикт XVI је своју омилију започео речима: „Данас, када могу први пут да седнем на катедру епископа Рима као наследник Петра представља дан када Црква у Италији прославља празник Вазнесења Господњег”.⁴⁹ У овим иницијалним речима назире се две ствари: себе види најпре као епископа конкретног града, Рима; избор папе се, најпре, тиче Цркве у Италији, односно, подручја око наведеног града.⁵⁰ У овим поставкама јасно се препознаје светоигнатијевска еклисиологија, односно, еклисиолошки принцип да је предстојатељ шире области, чак и васељене, најпре епископ *конкретно* града и *конкретне* заједнице. Зато се и Рацингер позива на чувену еклисиолошку синтагму код Светог Игнатија Антиохијског *προκαθημένῃ τῆς ἁγίας*, а то потврђује и речима упућеним свим присутнима: „Драги становници Рима, ја сам сада ваш епископ”.⁵¹

Ипак, Рацингер у својим првим обраћањима говори и о конкретним дужностима, другачије, о пројави своје службе. Најпре, оно што Рацингер жели да постулира огледа се у следећим речима: „Изабравши ме за епископа Рима, Господ ме је желео за свог викара, желео је да будем ‘камен’ спотицања на који свако може да почива са сигурношћу”.⁵² Стога, његовом

mine della concelebrazione eucarista con I cardinali elettori in Capela Sistina, 2005.

⁴⁸ Исто: „L'Eucaristia, cuore della vita cristiana e sorgente della missione evangelizzatrice della Chiesa, non può non costituire il centro permanente e la fonte del servizio petrino che mi è stato affidato”.

⁴⁹ „Questo giorno, nel quale posso per la prima volta insediarmi sulla Cattedra del Vescovo di Roma quale successore di Pietro, è il giorno in cui in Italia la Chiesa celebra la Festa dell'Ascensione del Signore”. Omelia di Sua Santità Benedetto XVI, 2005.

⁵⁰ У периоду до средине августа, Бенедикт XVI није путовао ван Италије, а ван Рима само једном и то у Бари на XXIV националну евхаристијску конференцију, у оквиру пастирске посете.

⁵¹ Omelia di Sua Santità Benedetto XVI, 2005.: „Cari Romani, adesso sono il vostro Vescovo”.

⁵² Missa pro Ecclesia, Primo messaggio di sua santità, 2005.: „Scegliendomi quale Vescovo di Roma, il Signore mi ha voluto suo Vicario, mi ha voluto 'pietra' su cui tutti possano poggiare con sicurezza”.

логиком, задатак свих Петрових наследника, римских епископа, јесте да „буду вође у исповедању вере у Христа, Сина Бога Живога. Катедра Рима је пре свега седиште ове вере. Са висине ове катедре римски епископ је стално обавезан да понавља: *Dominus Iesus*“.⁵³ Христолошко утемељење службе епископа Рима Рацингер је и неколико дана пре евхаристијског устоличења напомињао, приликом посете римској базилици Светог апостола Павла.

Наиме, утемељење папске службе на христологији директно се огледа у објављивању и сведочењу христолошког догмата: „Поверимо ову наду заступништва Светом апостолу Павлу. Нека је преда Цркви Рима, посебном њеном новом епископу и целом народу Божјем, радост објављивања и сведочења радосне вести о Христу Спаситељу свима“.⁵⁴ Објављивање и сведочење, иако усмерено ка народу Божјем, не само ка епископу, у Бенедиктовој мисли је најпре повезано са епископским карактером папске службе, што и директно показује: „Римски епископ седи на катедри сведочанства о Христу“.⁵⁵ На овим основама нови папа, у свом маниру, разбија уско традиционално схватање папске службе као монарха и уместо тога поставља христолошку поставку као одлучујућу у одређивању овакве службе. Директно: „Папа није апсолутни монарх чије су мисли и жеље закон. Напротив, папина служба је гаранција послушности Христу у Његовој речи“.⁵⁶ Другим речима, као епископ Рима представља гарант послушности вољи Божјој, што је познат светоигнатијевски еклисиолошки правац,⁵⁷ а простор његовог деловања, иако васељенска Црква, јесте, најпре, Рим и Петрова катедра (*Cattedra di Pietro*).

Мини закључак првих дана понтификата папе Бенедикта XVI огледа се у неколико ставки: новоизабрани папа види своју службу најпре као епископ конкретнoг града — Рима; утемељење његове службе је у личности апостола Петра, али не само у његовој, већ и у личности апостола Павла, чиме Рацингер прави одлучујући раскорак у односу на схоластичко схватање папства као службе утемељене најпре на личности апостола Петра; базична поставка папске службе представља, његовом логиком,

⁵³ Omelia di Sua Santità Benedetto XVI, 2005: „essere la guida nella professione di fede in Cristo, il Figlio del Dio vivente. La Cattedra di Roma è anzitutto Cattedra di questo credo. Dall'alto di questa Cattedra il Vescovo di Roma è tenuto costantemente a ripetere: *Dominus Iesus*“.

⁵⁴ Исто: „Questo auspicio affidiamo all'intercessione di san Paolo. Voglia egli ottenere alla Chiesa di Roma, in particolare al suo Vescovo, e a tutto il Popolo di Dio, la gioia di annunciare e testimoniare a tutti la Buona Novella di Cristo Salvatore“.

⁵⁵ Santa Messa Imposizione del Pallio e Consegnа, 2005: „Il Vescovo di Roma siede sulla sua Cattedra per dare testimonianza di Cristo“.

⁵⁶ Исто: „Il Papa non è un sovrano assoluto, il cui pensare e volere sono legge. Al contrario: il ministero del Papa è garanzia dell'obbedienza verso Cristo e verso la Sua Parola“.

⁵⁷ Свети Игнатије Антиохијски, *Маїнежанима*, 6. 1: *προκαθημένον τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον θεοῦ* („под председништвом епископа [који је] на месту Божјем“). Ignace d'Antioche, 1958, стр. 98.

Евхаристија, чиме додатно потврђује епископски карактер папске службе; на крају, избором Рацингера за новог папу коренито је промењен курс дужности и природе власти папе који се не посматра као апсолутни монарх, већ као гарант послушности вољи Божјој, чиме Рацингер остаје на светоигнатијевском еклесијалном курсу.

Ипак, револуционарност његове личности и мисли не огледа се само у почетку понтификата, означеног у поменутиим ставкама, већ на крају понтификалне службе. Наиме, осам година након активног понтификовања на катедри Петра, као епископ Рима и Петров наследник, папа Бенедикт XVI је оставио цео свет у чуду, показао је шта *може* и/ли шта *не може* Петров наследник. Другим речима, 28. фебруара 2013. године повукао се са места предстојатеља и поглавара Римокатоличке Цркве. Јавила су се бројна питања: да ли је то могуће; који су конкретни разлози и мотиви таквог потеза; како тумачити један овакав чин. Последњи део истраживања усмерен је ка покушају одговора на ова питања, са задршком да ће одговор бити тражен не у посредним коментарима или у ставовима других аутора, већ у самим обраћањима, интервјуима, сада папе *емеријус*-а Бенедикта XVI.

3. Папа *емеријус*: последњи дани

Двадесет осми фебруар 2013. године остаће упамћен у историји Цркве као својеврсни догађај без преседана: са катедре апостола Петра повукао се њен епископ, папа Бенедикт XVI. Претходног дана, 27. фебруара, приликом последње Генералне аудијенције (*Udienza generale*) Рацингер је експлицитно, али истовремено и имплицитно, најавио сутрашњи дан. Наиме, у тој беседи папа је покушао да укратко изложи целу своју понтификалну службу, петровску службу епископа Рима, што и показују речи:

„Када сам 19. априла, пре скоро осам година прихватио петровску службу, имао сам чврсту сигурност која ме је увек пратила: извесност живота Цркве која долази од речи Божје. У том тренутку, као што сам често говорио, у срцу су ми одјекнуле речи: Господе, зашто то тражиш од мене и шта је то што тражиш од мене? То је тешко време које стављаш на моја рамена, али ако то тражиш од мене, на твоју реч ћу бацити мрежу, сигуран да ћеш ме ти водити и са свим мојим слабостима. И осам година касније могу рећи да ме је Господ заиста водио, био ми је близу, могао сам свакодневно да опажам његово присуство. Био је то део пута Цркве који је имао своје тренутке радости и светлости, али и тренутке који нису били лаки. Осећао сам се као апостол Петар са апостолима у лађи на Галилејском језеру [...] Због тога је моје срце данас преплављено благодарношћу Богу, јер Он никада није дозволио да његовој Цркви, или мени лично, недостаје његова утеха, његова светлост и његова љубав”.⁵⁸

⁵⁸ Santa Messa Imposizione del Pallio e Consegnа, 2013: „Quando, il 19 aprile di quasi otto anni fa, ho accettato di assumere il ministero petrino, ho avuto la ferma certezza che mi ha sempre accompagnato: questa certezza della vita della Chiesa dalla Parola di Dio. In quel momento,

У овим речима Рацингер најпре тренутке краја свог понтификата повежује са почетком, указујући да је и приликом избора за папу био свестан тежине овакве еклисијалне службе. Ипак, у овим речима, уколико се само оне посматрају, не може се директно назрети познати 28. фебруар. Наставак самог обраћања, са друге стране, објашњава горе наведене речи:

„У овим последњим месецима осетио сам да ми енергија опада и упорно сам молио Бога да ми подари своју светлост и да ми помогне да донесем исправну одлуку, не за своје добро, већ за добро Цркве. Направио сам овај корак са пуном свешћу о његовој тежини, па чак и о његовој новини, али са дубоким унутрашњим спокојем”.

За разлику од првих наведених речи, где Бенедикт XVI указује само на тежину своје службе, одговорности и обавезе које носи са собом, у овим речима се крије *један* од разлога зашто је поднео оставку и сишао са Петрове катедре. Наиме, један од медијских новинара који је активно пратио последње дане понтификата Бенедикта XVI сведочи да је сазнао 2013. године да је у његовој породици било случајева можданих удара, што је и након сахране откривено да је био случај и са Бенедиктом XVI, са напоменом да је и срце било у критичном стању.⁵⁹ Зато је надбискуп Георг Генсвајн (George Gänswein), секретар папе *емеријус*-а, у моменту силаска са катедре у фебруару 2013. изјавио: „чинило ми се — могу то да признам овде — да му је остало само неколико месеци, али не и осам година”.⁶⁰ Другим речима, јасно је да је здравствена слика и позадина значајно утицала на будућу Рацингеру одлуку.

Са друге стране, поред здравствених разлога, који су неоспорни, Рацингер је у цитираном обраћању указао и на другачију перспективу своје одлуке:

„Ево, дозволите ми да се још једном вратим на 19. април 2005. Права тежина одлуке је била и због чињенице да сам од тог тренутка био *увек и заувек* ангажован од самог Господа. Увек — свако ко прихвати петровску службу више нема никакву приватност. На неки начин приватна димензија његовог живота је потпуна елиминисана [...] јер он више не припада себи, већ припада свима и сви припадају њему”.⁶¹

come ho già espresso più volte, le parole che sono risuonate nel mio cuore sono state: Signore, perché mi chiedi questo e che cosa mi chiedi? E' un peso grande quello che mi poni sulle spalle, ma se Tu me lo chiedi, sulla tua parola getterò le reti, sicuro che Tu mi guiderai, anche con tutte le mie debolezze. E otto anni dopo posso dire che il Signore mi ha guidato, mi è stato vicino, ho potuto percepire quotidianamente la sua presenza. E' stato un tratto di cammino della Chiesa che ha avuto momenti di gioia e di luce, ma anche momenti non facili; mi sono sentito come san Pietro con gli Apostoli nella barca sul lago di Galilea [...] Ed è per questo che oggi il mio cuore è colmo di ringraziamento a Dio perché non ha fatto mai mancare a tutta la Chiesa e anche a me la sua consolazione, la sua luce, il suo amore”.

⁵⁹ Sullivan, 2023, стр. 1.

⁶⁰ Исто, стр. 2.

⁶¹ Santa Messa Imposizione del Pallio e Consegna, 2013: „Qui permettetemi di tornare ancora

Тог јутра, сасвим уобичајено према *táxis*-у, око папе Бенедикта XVI је било отприлике 70 кардинала, у огромној просторији *Sala del Concistoro* (Апостолска палата), са циљем да потврде и објаве разне канонизације. Догађају је претходило сасвим уобичајено јутро и почетак дана, чак, како се наводи, папа није устао или доручковао раније.⁶² Ипак, у свом обраћању, које је неуобичајено почео на *лаѿинском* језику,⁶³ папа је рекао: „Нисмо се само састали да учествујемо у канонизацији, већ такође имам да вам објавим нешто веома важно”. Тада је наставио врло индикативним речима:

„За ових осам година са вером смо проживели веома лепе тренутке блиставе светлости на путу Цркве, као и тренутке када се неколико облака скупило на небу. Трудили смо се да служимо Христу и његовој Цркви са дубоком и потпуном љубављу која је срце и душа наше службе. Дали смо наду, наду која нам долази од Христа, која нам једина може бити светлост на нашем путу. Заједно можемо захвалити Господу који нам је омогућио да растемо у заједништву и заједно, молити га да нам помогне да још више растемо у овом дубоком јединству, тако да Колегијум кардинала може бити попут оркестра у којем разлике, као израз васељенске Цркве, доприносе супериорном и хармоничном складу”.⁶⁴

3.1. 'Увек — заувек' као сушѿинска ѿерсѿекѿива ѿајске службе

'Увек' и 'заувек' као два, наизглед, различите, али и исте перспективе петровске службе, у мисли Рацингера имају кључну улогу. Они су, са једне стране, конститутивни елементи такве службе, истовремено откривајући да служба папе никада није индивидуализована, затворена и подраумевајућа по себи, већ напротив, представља сушѿински отров сваког облика тзв. приватности. Зато је и Рацингер указао на следећу чињеницу, објашњавајући наведене речи:

una volta al 19 aprile 2005. La gravità della decisione è stata proprio anche nel fatto che da quel momento in poi ero impegnato sempre e per sempre dal Signore. Sempre — chi assume il ministero petrino non ha più alcuna privacy. Appartiene sempre e totalmente a tutti, a tutta la Chiesa [...] perché non appartiene più a se stesso, appartiene a tutti e tutti appartengono a lui”.

⁶² Seewald, 2018, стр. 32.

⁶³ О томе види: Tessore, 2013, стр. 104.

⁶⁴ „Come ho detto ieri davanti alle migliaia di fedeli che riempivano Piazza San Pietro, la vostra vicinanza e il vostro consiglio mi sono stati di grande aiuto nel mio ministero. In questi otto anni, abbiamo vissuto con fede momenti bellissimi di luce radiosa nel cammino della Chiesa, assieme a momenti in cui qualche nube si è addensata nel cielo. Abbiamo cercato di servire Cristo e la sua Chiesa con amore profondo e totale, che è l'anima del nostro ministero. Abbiamo donato speranza, quella che ci viene da Cristo, che solo può illuminare il cammino. Insieme possiamo ringraziare il Signore che ci ha fatti crescere nella comunione, e insieme pregarlo di aiutarvi a crescere ancora in questa unità profonda, così che il Collegio dei Cardinali sia come un'orchestra, dove le diversità — espressione della Chiesa universale — concorrano sempre alla superiore e concorde armonia”. Saluto di congedo del santo padre Benedetto XVI agli emmi signori cardinali, presenti in Roma, 2013.

„Увек’ је такође ’заувек’ — више не може бити повратка у приватну сферу. Моја одлука да дам оставку на активно вршење службе на то не позива. Не враћам се приватном животу путовања, састанака, пријема, конференција и тако даље. Не напуштам крст, него остајем на нов начин уз бок распетог Господа. Више не носим власт управљања Црквом, али у служби молитве остајем, да тако кажем, остајем у огради апостола Петра. Свети Бенедикт, чије име носим као папа, биће ми велики пример у томе”.⁶⁵

Приликом напуштања Петровог престола крајем фебруара 2013. године, Рацингер је желео да истакне да је приликом избора за папу остао ’заувек’ у тој служби. Другим речима, до краја живота је носио *l’abito bianco*, потписивао се речима *Benedictus XVI, Papa emeritus*, живео је у зидинама Ватикана, у чему се огледа специфичност овог догађаја. Како показују извесни аутори, догађај силаска са катедре није изолован и резервисан само за овај случај. Постоји пример папе Келестина V⁶⁶ који је 1294. године напустио Петрову катедру, сишао са ње, скинуо тијару, прстен испред затечених кардинала и повукао се у манастир. Са друге стране, у случају папе Бенедикта XVI ово није случај. Чак напротив, папа *емеријус* Бенедикт XVI, који се повукао у оближњи *Castel Gandolfo*,⁶⁷ и новоизабрани Франческо су (са)живели готово у „заједничкој служби”,⁶⁸ који братски деле исти физички простор (Ватикан), али и исту посвећеност Цркви.⁶⁹ Зато у једном од интервјуа, у данима повлачења, приликом разговора са папом *емеријусом* било је ставова као што су: „Овим револуционарним чином ниједан папа није дубље променио службу папе као ви”. Свакако је занимљиво да је и сâм Рацингер већ 2010. године у својој књизи *Light of the World* указао на идеју да уколико папа није у физичком или психичком стању да обавља своју службу има право, а у неким случајевима и обавезу и дужност да се повуче са катедре.⁷⁰

Са друге стране, у овим данима постоје још неколико занимљивих чињеница. На питање када је одлучио да поднесе оставку, Рацингер је рекао да је таква једна мисао у конкретнијем облику дошла током летњег одмора 2012. године, отприлике у месецу августу, када је, како и сâм папа објашњава, било планирано путовање у Мексико и на Кубу, у оквиру одржавања

⁶⁵ Исто: Il ‘sempre’ è anche un ‘per sempre’ — non c’è più un ritornare nel privato. La mia decisione di rinunciare all’esercizio attivo del ministero, non revoca questo. Non ritorno alla vita privata, a una vita di viaggi, incontri, ricevimenti, conferenze eccetera. Non abbandono la croce, ma resto in modo nuovo presso il Signore Crocifisso. Non porto più la potestà dell’ufficio per il governo della Chiesa, ma nel servizio della preghiera resto, per così dire, nel recinto di san Pietro. San Benedetto, il cui nome porto da Papa, mi sarà di grande esempio in questo”.

⁶⁶ О њему у: Kelly, 2010, стр. 206–208.

⁶⁷ Ratzinger, 2022, стр. 17.

⁶⁸ О упоредној богословској анализи Рацингера и Франческа уп. Gregory, 2017, стр. 92–105.

⁶⁹ Galeazzi, 2023, стр. 11.

⁷⁰ Pope Benedict XVI, 2010, стр. 140–148.

The World Youth Day, које је померено за наредну годину. Са друге стране, последња, али не мање важна, чињеница директно повезана са овим догађајем јесте да је текст оставке написан на *лајтинском* језику.⁷¹ Када га је, након извесног времена након сјаска са катедре, секретар кардинал Генсвајн упитао за разлог коришћења латинског језика у тексту оставке, папа *емеријус* је одговорио: „Ово је језик Цркве”.⁷² У другом интервјуу, када је упитан исто питање, Рацингер је пружио детаљнији одговор. Наиме, почевши од тога, како сâм објашњава, да је текст оставке сâм писао, отприлике четрнаест дана пре самог догађаја, Бенедикт XVI је указао на чињеницу да тако нешто суштински важно за Римокатоличку Цркву треба саопштити на латинском језику, према логици овог папе, на језику Цркве. Истовремено, још један од разлога оваквог приступа текста огледа се у чињеници, како је и сâм папа рекао, да је латински језик временом добро савладао, чак и боље од италијанског језика, те је, услед могућности да се провуку нејасноће или грешке услед коришћења италијанског језика у обраћању, закључио да текст своје одлуке напише и изговори на латинском језику.⁷³

На крају намеће се неколико ставки као закључци последњих дана понтификалне службе папе Бенедикта XVI: силазак са катедре апостола Петра у случају папе Бенедикта, иако не усамљено, представља револуционарни и аутентични потез епископа Рима без преседана; разумевање надтемпоралног карактера папине службе, изражене у конструктима ‘увек-заувек’, намеће се као богословска позадина овакве одлуке; поред богословског

⁷¹ Non solum propter tres canonizationes ad hoc Consistorium vos convocavi, sed etiam ut vobis decisionem magni momenti pro Ecclesiae vitâ communicem. Conscientiâ meâ iterum atque iterum coram Deo exploratâ ad cognitionem certam perveni vires meas ingravescente aetate non iam aptas esse ad munus Petrinum aequè administrandum. Bene conscius sum hoc munus secundum suam essentiam spiritualem non solum agendo et loquendo exsequi debere, sed non minus patiendo et orando. Attamen in mundo nostri temporis rapidis mutationibus subiecto et quaestionibus magni ponderis pro vitâ fidei perturbato ad navem Sancti Petri gubernandam et ad annuntiandum Evangelium etiam vigor quidam corporis et animae necessarius est, qui ultimis mensibus in me modo tali minuitur, ut incapacitatem meam ad ministerium mihi commissum bene administrandum agnoscere debeam. Quapropter bene conscius ponderis huius actûs plenâ libertate declaro me ministerio Episcopi Romae, Successoris Sancti Petri, mihi per manûs Cardinalium die 19 aprilis MMV commissum renunciare ita ut a die 28 februarii MMXIII, horâ 20, sedes Romae, sedes Sancti Petri vacet et Conclave ad eligendum novum Summum Pontificem ab his quibus competit convocandum esse. Fratres carissimi, ex toto corde gratias ago vobis pro omni amore et labore, quo mecum pondus ministerii mei portastis et veniam peto pro omnibus defectibus meis. Nunc autem Sanctam Dei Ecclesiam curae Summi eius Pastoris, Domini nostri Iesu Christi confidimus sanctamque eius Matrem Mariam imploramus, ut patribus Cardinalibus in eligendo novo Summo Pontifice maternâ suâ bonitate assistat. Quod ad me attinet etiam in futuro vitâ orationis dedicatâ Sanctae Ecclesiae Dei toto ex corde servire velim. Текст оставке на латинском језику види у: Gervais, 2013, стр. 6–8.

⁷² Rowland, 2023, стр. 5.

⁷³ Seewald, 2018, стр. 31.

утемељења оваквог потеза, Рацингер се јавља као епископ који своју службу у *понтификату* подређује потребама и захтевима Цркве, што је и показао указивањем на здравствену позадину силаска са катедре; на крају, неколико наведених занимљивих чињеница везаних за последње дане његовог понтификата указују на базичне еклисиолошке и богословске ставове папе *емеријуса* Бенедикта XVI.

Закључак

Папа *емеријус* је оставио неизбрисив траг у богословљу и историји понтификалне службе. Својом личношћу, богословским приступом и опусом, а најпре као папа, Јозеф Рацингер је трајно и суштински променио курс римокатоличког поимања понтификалне службе. Назначене смернице рада у вези са овим немачким теологом указују на личност која је представљала *сведока* великих светских, али и еклисијалних промена унутар Римокатоличке Цркве. Упоредо са сведочењем и учешћем у турбулентном времену XX века, XXI век отвара нову перспективу: новоизабрани папа Бенедикт XVI није само сведок великих промена, већ и њен *носилац*. Управо констатација да је папа Бенедикт XVI носилац огромних промена унутар римокатоличке еклисиологије и уопште богословља указује на неопходност изношења конкретних закључака истраживања који се огледају у двама ставкама:

а) почетак понтификалне службе новоизабраног папе Бенедикта XVI, на основу његових обраћања у првим данима, указују на корениту оријентацију у разумевању *природе* папске службе. За Рацингера, папа је најпре *епископ града Рима* чија служба је суштински *епископска*, ехаристијски утемељена и пројављена и као таква усмерена на дијалог са савременим тенденцијама и изазовима.

б) последњи дани понтификата епископа града Рима морају се ишчитавати у перспективи првих дана, будући да откривају и указују на догађај без преседана. Овакав догађај, препун занимљивости и у том тренутку тајновитости, даштини двоструку перспективу папске службе: могуће је да папа, уколико није у стању, да сиђе са Петрове катедре епископа Рима; у том случају не губи се базична перспектива ове службе која се огледа у синтагми 'увек-заувек'.

Богословско-историјска анализа првих и последњих дана понтификалне службе папе Бенедикта XVI, путем упоредног методолошког кључа, открива и указује на важност и револуционарност како личности немачког папе, са једне, тако и на огроман утицај његових базичних богословских принципа на конкретном примеру папске службе. Само у таквој перспективи могуће је разумети његов вишеструки допринос на пољу римокатоличког богословља, историје Римокатоличке Цркве, а најпре на еклисијални правац и разумевање природе папске службе *in concreto sensu*.

Литература

Извори

- Biography of His Holiness, Pope Benedict XVI. (2005). Преузето 11. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/biography/documents/hf_ben-xvi_bio_20050419_short-biography_old.html.
- Discorso di sua Santità Benedetto XVI ai Rappresentanti dei mezzi di comunicazione sociale. (2005). Преузето 18. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2005/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20050423_giornalisti.html.
- Discorso di sua Santità Benedetto XVI Agli Eminentissimi signori Cardinali Presenti in Roma. (2005). Преузето 17. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2005/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20050422_cardinals.html.
- Ignace d'Antioche. (1958). *Lettres et Martyre de Polycarpe de Smyrne*. У Т. Camelot (стр. 98). Paris: Les Editions du Cerf, 1958.
- Incontro del santo padre Benedetto XVI con I rappresentanti delle chiese e comunità cristiane e di altre religioni non cristiane. (2005). Преузето 21. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2005/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20050425_rappresentanti-religiosi.html.
- Missa pro Ecclesia, Primo messaggio di sua santità Benedetto XVI al Termine della concelebrazione eucarista con I cardinali elettori in Capela Sistina. (2005). Преузето 22. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/pont-messages/2005/documents/hf_ben-xvi_mes_20050420_missa-pro-ecclesia.html.
- Omelia di Sua Santità Benedetto XVI. (2005). Преузето 13. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2005/documents/hf_ben-xvi_hom_20050507_san-giovanni-laterano.html.
- Saluto di congedo del santo padre Benedetto XVI agli em mi signori cardinali, presenti in Roma. (2013). Преузето 24. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130228_congedo-cardinali.html.
- Santa Massa, Impresione del Pallio e Consegnа dell' anello del pescatore per l'inizio del minister Petrinо del Vescovo di Roma. (2005). Преузето 13. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2005/documents/hf_ben-xvi_hom_20050424_inizio-pontificato.html.
- Udiencia generale. (2005). Преузето 12. 2. 2024. са https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2005/documents/hf_ben-xvi_aud_20050427.html.

- Urbi et Orbi — Primo saluto di sua santità Benedetto XVI. (2005). Преузето 17. 2. 2024. ca https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2005/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20050419_first-speech.html.
- Visita del Santo Padre alla Basilica di San Paolo fuori le Mura, Omelia di Sua Santità Benedetto XVI. (2005). Преузето 25. 2. 2024. ca https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2005/documents/hf_ben-xvi_hom_20050425_san-paolo.html.

Секундарна литература

- Матић, З. (2018). Епископски синод Римокатоличке Цркве. З. Матић (ур.), *Да не буде разгора у њелу* (стр. 23–45). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-џраничевске.
- Николић, М. (2011). *Екуменски односи Српске љавославне Цркве и Римокатоличке Цркве 1962–2000. љодине*. Београд: Службени гласник.
- Поповић, Р. (2016). *Рано монашиљво у Цркви*. Београд: Православни догословски факултет.
- Bonagura, D. (2009). The Future of the Roman Rite: Reading Benedict in the Light of Ratzinger. *Antiphon*, 13, 3, 228–246.
- Galeazzi, G. (2023). *Ratzinger: Il Papa sceso dal trono*. Roma: Rubbettino.
- Gervais, K. (2013). The Resignation Speech of Pope Benedict XVI. *LATN*, 328, 464, 6–8.
- Gregory, W. (2017). Mission Shifts from Pope Benedict XVI to Pope Francis. *Papers*, 91, 92–105.
- Kelly, J. N. D. (2010). *A Dictionary of Popes*. Oxford: Oxford University Press.
- Kerr, F. (2007). *Twentieth Century Catholic Theologians — From Neoscholasticism to Nuptial Mysticism*. Oxford: Black Well Publishing.
- Kerr, F. (2013). The Cardinal, in summary. *New Blackfairs*, 66,780, 262–270.
- Nicols, A. (2007). *The Thought of Pope Benedict XVI — An Introduction to the Theology of Joseph Ratzinger*. London: T&T Clark.
- Pope Benedict XVI. (2010). *Light of the World: The Pope, the Church, and the Signs of the Times*. New York: Catholic Truth Society.
- Ratzinger, J. (1963). *Die erste Sitzungsperiode des zweiten Vatikanischen Konzils: Ein Rückblick*. Köln: J. P. Bachem Verlag.
- Ratzinger, J. (1988). *Milestones: Memoirs 1927–1977*. London: Ignatius Press.
- Ratzinger, J. (2022). *La Chiesa e viva*. Ed. Lucetta Scaraffia. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura.

- Rowland, T. (2023). Benedict XVI — Four Score Years and Ten. Преузето 22. 2. 2024. са https://www.academia.edu/32529690/Benedict_XVI_Four_Score_Years_and_Ten.
- Seewald, P. (2018). *Benedict XVI — Last Testament in his own words*. London: Bloomsbury.
- Slišković, S. (2010). Doprinos Svetoga Benedikta i njegova reda oblikovanju moderne Evrope. *Croatica Christiana Periodica*, 34, 65, 161–174.
- Sullivan, C. (2023). Why Pope Benedict XVI Resigned. Преузето 18. 2. 2024. са https://www.academia.edu/94535494/Why_Pope_Benedict_XVI_Resigned.
- Tessore, D. (2013). *Introduzione a Ratzinger: Le posizioni etiche, politiche, religiose di Benedetto XVI*. Roma: Fazi Editore.

Nebojša Stevanović

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade
Institute of Systematic Theology
(PhD candidate)

The First and Last Days of the Pontificate of Pope Benedict XVI: a Comparative Theological Analysis

The essential idea of the work is reflected in the comparative theological-historical analysis of the first and last days of the pontifical service of Pope Benedict XVI. In this context, the work is divided into several thematic units: after the introductory remarks, the direction of the work begins with the presentation of the basic biographical data of Ratzinger as a witness of great historical and theological changes, with a focus on the beginnings of theological activity at the Second Vatican Council, and most directly in the days of the conclave and the election of the Pope. On those grounds, the further course of research is methodologically determined by the addresses, sermons and interviews of Benedict XVI, as the most authentic approach to the comparative theological-historical analysis of his pontifical ministry, which manifests itself in two realities: the bishop of Rome and the Petrine ministry of the Pope. These two theological syntagms are discussed in the paper with a basic question: what is their place in the understanding of the theological thought of Benedict XVI in his first and last days of the pontificate. After presenting several statements of the mentioned phrases and trying to answer the essential question of this part of the research, the analytical part is crowned with the question of the reasons and motives for the descent of Benedict XVI from the Peter's Cathedra of Rome.

Key words: Pope Benedict XVI, bishop of Rome, Petrine ministry, pope *emeritus*, comparative ecclesiology, comparative theology.

Датум пријема чланка: 06.03.2024.

Датум прихватања чланка за објављивање: 11.09.2024.